

УДК 94(477.83/.86):726.7 "XVIII-XX"

ББК 63.3 (4 Укр)

Володимир Клапчук

ЦЕРКВИ НА ГУЦУЛЬЩИНІ

Будівництво церковних споруд на Гуцульщині найширшого розмаху набуло в XVIII–XX століттях. Більшість з них збереглися донині, частина їх перебудовувалась, а на місці зруйнованих наприкінці XIX – на початку XX ст. будувались нові храми. Церкви Гуцульщини вирізняються чудовою архітектурою та самобутнім інтер'єром. У статті наводиться перелік церков Гуцульщини, час їх будівництва та освячення.

Ключові слова: Гуцульщина, церква, інтер'єр, архітектура.

Актуальність, наукова новизна, мета дослідження. Будівництво церковних споруд на Гуцульщині велося з часів середньовіччя, найширшого розмаху набуло в XVIII-XX століттях. Більшість з цих церков збереглися донині, частина їх перебудовувалась. Внаслідок трагічних подій (церковні чвари, міжусобні та I Світова війни, селянські бунти, стихії тощо) деякі з церковних будівель були зруйновані і на їх місці наприкінці XIX та на початку XX століть будувались нові храми. Всі храми Гуцульщини вирізняються чудовою архітектурою та самобутнім інтер'єром. Перші письмові згадки про час будівництва церков дуже рідкісні, а тому багато з дослідників датують їх за різними недостовірними матеріалами. Південну та східну частини Гуцульщини займають курортні місцевості (Яремче, Косів, Верховина), які щороку відвідують сотні тисяч туристів та курортників, для потреб яких часто видаються різні путівники. На сторінки цих путівників вкрадається багато неточностей, зокрема таких, що в кривому світлі представляють історію церковних будинків. Ця обставина й стала однією з головних причин дослідження саме цього питання. Воно є актуальним і з іншої причини. Останнім часом церковні будинки перебудовуються без

освідомлення цінності цих архітектурних шедеврів і спотворюються горе-будівничими. Показати роль і місце церковної архітектури та її всесвітнє значення покликане це дослідження.

Огляд літератури та джерел. Першими дослідниками церковної архітектури Гуцульщини були Мокловські, які 1904 р. відвідали Делятин та залишили опис місцевої церкви. На жаль, зарахувавши делятинський церковний будинок до типу гуцульських хрестовидних у плані культових споруд, вони проти дійсного стану речей подали її правильний хрестовидний план і, теж помилково, подавши 1790 р. її будівництва, признали її прикладом для спорудження подібних церков на всій Гуцульщині [26, с. 199–208]. Цієї ж думки був і В. Січинський, за яким «найбільше хрестовидних п'ятизрубних церков було на Гуцульщині» [16, с. 105]. Дещо згодом датуванням церковних будинків зайнявся Т. Спісс, але час будівництва третини з них подав неточно [30, с. 46].

Зате лише з позитивної сторони треба оцінити велику двотомну монографію про церкви Галичини, що її на основі кропітких архівних студій та польових обстежень написав М. Драган [3, с. 4], де подав класифікацію церковних будинків, які знаходилися в 1930-х рр. у Галичині. У післявоєнних роках про деякі церковні будинки Гуцульщини писали Г. Логвин [5, с. 6], І. Могитич [9, с. 97–107] та Д. Гоберман [2, с. 131–138].

Перш ніж приступити до написання цього матеріалу, довелося виявити й опрацювати багато архівних документів з XVII–XVIII ст., а також шематизмів з 1836–1935 рр., що зберігаються у Центральному державному історичному архіві України у Львові, у фондах Львівського музею українського мистецтва, Івано-Франківського обласного державного архіву тощо. Корисними були теж кадастрові карти Гуцульщини з 1847 р.

Особливо хочеться відзначити важливість таких джерел, як книги генеральної візитації церков Львівської архидієцезії з 1740–1754 рр. [33; 34], документи маєткового стану церков з 1798–1819 рр. [51, арк. 4; 52, арк. 6; 53,

арк. 7; 54, арк. 11; 55, арк. 8] та шематизми парохій Львівської архидієцезії з 1887 р. [29, с. 134–144], які частково використав лише М. Драган.

Виклад матеріалу. Аналіз візитацій за 1701 р. показав, що в межах Гуцульщини в XVII ст. існувало близько 40 дерев'яних церков, які відносилися до чотирьох деканатів (Жуківський; Косівський; Коломийський; Отинський) [8, с. 207–216]. Більшість відомих на сьогодні хрестовидних церков відноситься до XVIII ст. [18, с. 474]. Нами складено кадастр церковних храмів Гуцульщини [6; 10; 11; 12; 14; 17, с. 34–35; 20, с. 149–157; 21, с. 101–105], до якого включено 166 споруд.

Географія хрестовидних церков XVII–XVIII ст. не замикається на Гуцульщині, сусідньому з нею Покуття, Подніпров'ю та Слобожанщині, як до цього стверджувала більшість вчених [3, с. 60; 8, с. 207]. Аналіз часу будівництва хрестовидних церков показав, що більшість відомих нам об'єктів будується в проміжку часу 1710–1785 рр. На Гуцульщині в той час існували різні типи церков. Особливо це стосується буковинської та закарпатської частин Гуцульщини: на закарпатській частині побутує середньогуцульський хрестовидний тип церков, а на буковинській – специфічний тип тридільних церков [18, с. 478].

У першій половині XVIII ст. будівництво хрестовидних дерев'яних церков продовжують та підтримують монастирі (с. Пістинь, м. Надвірна) [3, с. 63, 102, 104, 107].

Збільшення кількості населення спонукало будівництво нових храмів, насамперед у містах і містечках. В цей період поряд з існуючими будуються хрестовидні церкви в містах Делятин (1785 р.) і Пістинь (перша половина XVIII ст.) та вздовж залізниці Станиславів-Ясиня (Лоєва, Ясиня, Татарів, Лазіщина). Це був перший етап будівництва хрестовидних церков на Гуцульщині, початок перенесення їх спорудження з Прикарпаття в гірську частину. Збудовані церкви в цей час стають взірцями для майбутнього розповсюдження та збереження цього типу [18, с. 488].

Через малозаселеність Карпат цілком об'єктивно, що хрестовидні церкви масовіше з'являються на Гуцульщині в ХІХ ст. З ростом кількості населення в селах з'являються церкви. Крім того, на будівництво церков впливало також розміщення населених пунктів поряд з основними транспортними лініями, торговими центрами та промисловими підприємствами (Барвінкове, Довгопілля). На масове спорудження церков впливало також їх розташування в сусідніх селах за принципом ланцюгової реакції. Таким чином, будівництво церков у Вербовці (1850) та Рожневі (1851) спричинило спорудження нових церков у Пістині (1858), Микитинцях (1859), Малому Рожині (1860), Городі (1866), Соколівці (1866), Старих Кутах (1868) та другої церкви у Рожневі (1868) [18, с. 492].

Наприкінці ХІХ – початку ХХ ст. збільшуються розміри церков за рахунок нефа і рамен, що було викликано різким збільшенням кількості населення по окремих місцевостях. Можна простежити також залежність між кількістю куполів над зрубними клітьми та величиною населеного пункту.

Велике значення у формуванні хрестовидного типу церков мала техніка дерев'яного будівництва. Можна думати, що для хрестовидних дерев'яних церков прототипами були муровані, оскільки давні церкви повторювали конструктивні схеми мурованих (наявність стовпів в середині нефа). Вони були також одноверхими, з укороченими раменами. Дерев'яні конструктивні схеми формування просторів з клітей призводять до відмирання стовпів всередині храму та застосування нової конструктивної схеми організації планів та верхів. Внаслідок цього навіть одноверхі церкви одержують квадратні зрубні рамена, в яких немає необхідності. Проте, від прямокутних рамен в них залишаються причілкові двосхилі дахи, під якими сховані склепіння, рідше – плескаті перекриття. Свідченням цього є всім відомі на Гуцульщині церкви, складені з самих лише п'яти квадратів (Делятин, Ясіня, Рожнів). Перевага квадратної кліті в хрестовидному типі церков дала можливість створити три-, п'ятиверхі церкви. Існує два типи хрестовидного

плану на основі зрубу: перший базується на додаванні до центрального квадратного зрубу по сторонах світу з чотирьох сторін менших квадратів або прямокутників; другий – на додаванні до центрального квадратного зрубу чотирьох рівних з ним квадратів або прямокутників. В основі цієї композиції лежить грецький хрест, складений з п'яти квадратів чи прямокутників. Ці два типи створення планових структур, завдяки варіаціям, тобто трансформації бічних квадратів у прямокутники або наданням їм гранчастості шляхом зміни лише одного, двох, трьох або чотирьох рамен та добудови просторів між раменами давали можливість отримати 80 планувальних рішень хрестовидних церков [18, с. 496].

І перший, і другий типи церков відповідають особливостям складання просторів з вінців та клітей шляхом їх додавання по сторонах світу. Планувальні рішення за принципом компонування планових просторів довкола середнього квадрата були систематизовані М. Драганом [3, с. 59–65] для України, за принципом пропорційності побудови плану І. Могитичм – для Українських Карпат (табл. 1) [8, с. 207–216; 9, с. 97–105].

Таблиця 1

Класифікація церков Гуцульщини

План у вигляді рівностороннього хреста		
План утворений перетином двох прямокутників	Різдва	Ворохта
	Петропавлівська	Ясиня
План з розширеним центральним зрубом	Різдва	Делятин
	Михайлівська	Дора
План у вигляді хреста з дещо укороченими боковими раменами		
План утворений перетином двох прямокутників	?	Яремче
План з розширеним центральним зрубом	Преображенська	Лоева
	Струківська	Ясиня
План з короткими боковими раменами		
План утворений перетином двох прямокутників	Анни	Бистрець
План з розширеним центральним зрубом	Дмитрівська	Татарів
	Троецька	Микуличин
План з дещо укороченими боковими раменами та видовженим бабинцем		
3 прямокутними в плані раменами	Успенська	Пістинь
	Іванівська	Зелена (Косівський повіт)
План з короткими боковими раменами і видовженим бабинцем чи вівтарем		

План утворений перетином двох прямокутників з прямокутними в плані раменами	Параскеви	Космач
	Богородиці	Криворівня
З трьома багатограними раменами	Василівська	Підзахаричі

Еволюцію планів хрестовидних церков детально подав Я. Тарас [18, с. 498–500]. Найдавніші плани створені на основі додавання до центрального квадрата вкорочених бокових рамен (Татарів, Яблунів). Цей тип плану несе в собі сліди плану мурованої церкви. Пізніше хрестовидний план розвивається шляхом видовження чотирьох або двох рамен до квадрата, що було пов'язане з утилітарними вимогами. З видовженим бабинцем та короткими раменами будуються церкви в Пістині та Криворівні, а з видовженим бабинцем і вівтарем та короткими боковими раменами – в Микуличині та Космачі. Утилітарні вимоги міст сприяли створенню плану на основі додавання до центрального бокових квадратів (Делятин). Існування паралельно з планом з укороченими раменами плану з п'ятьма квадратами вказує на те, що основа для виникнення п'ятиверхих церков була підготована досить давно, якщо зважати, що для формування цього явища потрібні століття, то поява його також відноситься до княжих часів. В еволюційному процесі відбору планувальних схем на Гуцульщині перевага була віддана церквам, план яких базувався на додаванні до центрального квадрата чотирьох рівних квадратів або вкорочених прямокутників. Цей тип плану краще відповідав конструктивному в'язанню дерева в кутах та організації просторів на основі кліті. Зміни, які проходили в побудові плану хрестовидних церков були несуттєвими, тому що не вносили особливих принципових змін у відібрану композицію плану, яка генетично була визначена для свого середовища з властивостей матеріалу. Еволюція планів по горизонталі не була обмежена за існуючої схеми організації просторів східної церкви. Генетично хрестовидні типи планів себе не вичерпали. Протягом XVII–XX ст. церковне дерев'яне будівництво Гуцульщини не змінило встановлених принципів організації плану, тобто його хрестовидність. Хрестовий тип плану успадкував

гранчастість вівтаря раніше від мурованого будівництва, бароко лише доповнило гранчастість в інших раменах плану. Якщо порівняти з планом, то верхи хрестовидних церков пройшли довший шлях у своєму розвитку.

Об'ємне вирішення хрестовидних церков – одно-, три-, п'ятиверхе. Більшість церков на Гуцульщині є одноверхими (табл. 2).

За три останні століття на Гуцульщині зафіксовано 166 церковних споруд. Проте, у майже половині з них встановити кількість верхів на основі документів не вдалося. Це були найстарші церкви з XVIII та, частково, з першої половини XIX ст. Решта, 85 церков належали до таких типів (табл. 2):

Таблиця 2

Класифікація церков Гуцульщини за кількістю верхів (куполів)

Періоди	Кількість куполів					Кількість церков
	Один	Два	Три	П'ять	Точно не встановлено	
До кінця XVIII ст.	14	0	1	1	5	21
1801–1850	17	0	2	0	15	34
1851–1900	25	0	7	3	36	71
1901–1918	3	0	1	3	6	13
1919–1939	6	2	0	1	6	15
Дані відсутні	0	0	1	0	11	12
Разом:	75	2	12	8	79	166

Як видно з табл. 2, на Гуцульщині найбільше церков було однокупольних, лише 7 % – трьохкупольних, 5 % – п'ятикупольних та 1 % – двохкупольних церковних споруд.

Об'ємне вирішення одноверхих церков базується на тому, що на перехреснім квадраті ставиться восьмибічник (підбанник), а всі чотири рамена найчастіше прикриті двосхилими дахами. Конструктивно підбанник може бути встановлений на зрубі стін (Ясіня) або поставленим на квадратуу підбудову понад бічними зрубами. Спочатку підбанник закінчувався стіжком (Татарів), пізніше його замінили шоломом, а ще пізніше, під впливом бароко, на підбанник поставили купол. Форма стіжкового завершення є досить старою. Розвиток просторових вирішень далі пішов шляхом комбінації чотирибічних і восьмибічних форм заломів. Першою комбінацією верху є

встановлення на чотирибічний залом восьмибічного. Більш розвиненою є комбінація встановлення на один чотирибічник двох восьмибічників (Микуличин). На жаль, подальший розвиток верху шляхом множення заломів не пішов з тієї ж причини, що й в одноверхих тридільних церквах. Наступною ланкою в розвитку об'ємного вирішення церков є викінчення їх трьома верхами. Цей тип з'явився завдяки додаванню бокових рамен із півдня та півночі до триверхої тридільної церкви. Характерний він лише для Гуцульщини, часто не має виразного хрестовидного плану. Композиційно верхи розміщуються по осі схід-захід. Бокові північне та південне рамена перекриті двосхилими дахами з причілками або трисхилими. Комбінації членування верху по вертикалі майже такі ж, як і в одноверхих. Та варіантів комбінацій верхів є небагато: від одного восьмибічника (Підзахаричі) до верху, де на одному чотирибічнику посаджений один восьмибічник (Яворів). Особливе місце в об'ємному вирішенні займають п'ятиверхі церкви. Цей тип є маловживаним на Гуцульщині (лише 7 церков). В основному це церкви з восьмибічними залами; з одним на бічних верхах і двома – над середнім, або двома – над всіма верхами. У цих церквах верхи можуть формуватись і на основі комбінованих заломів, і одним чотирибічним та одним восьмибічним – над середнім верхом і ще одним восьмибічником над бічними верхами (Рожнів) [18, с. 502].

В малих місцевостях церковне будівництво починалося зі спорудження малих за розмірами та примітивних за формою прямокутних у плані споруд. В більших селах, як правило, будувалися вже хрестовидні церкви. Найстаріші хрестовидні церкви з одним верхом зафіксовані в XVIII, а поширилися в XIX ст., насамперед, в гірській та прилеглий до неї передгірній частині. На рівнинних просторах в кінці XVIII – на початку XIX ст. з'явилися триверхі церковні будинки (Конятин, Розтоки, Смодна, Ланчин, Красна, Саджавка). Такий стан тривав до середини XIX – початку XX ст., коли на місці одно- й триверхих церков стали до ладу п'ятиверхі (1850 – Вербоivecь,

1864 – Княздвір, 1909 – Саджавка, 1910 – Красна, 1911 – Луг). Лише в 1930-х рр. відбулися деякі зміни в будівництві церков. Тоді в Дорі побудовано двоверхий бойківський храм, а в Ворохті зведено нову п'ятиверху церкву.

Як нам здається, форми церков з XVIII ст. були перейняті з готових зразків по містах. Місцеві майстри при будівництві використовували лише свій досвід, набутий при спорудженні бідніших сільських хат методом пізнішої прибудови до однієї кімнати з навислим над входом верхом ще сіней та другої кімнати. Крім того, спорудження шатра над восьмибічником центрального простору церкви полегшувалось з уваги на те, що місцеві майстри вміли будувати восьмибічні колиби з восьмихилими дахами.

Щодо появи тут три- та п'ятиверхих церков, дозволимо собі висловити свою думку. Відомо, що багато таких церков були відомі на Придніпрянщині, куди наші солевози доставляли мажі з сіллю. Там вони облюбували собі невідомі на Прикарпатті величні споруди й на їх замовлення місцеві, чи запрошені майстри, стали будувати подібні об'єкти за придніпрянськими зразками. Думається, що не випадково на одній чумацькій мажі, яку з Березова передали для Коломийського музею народного мистецтва Гуцульщини, вирізьблена картина саме багатOVERHOЇ, високих пропорцій, придніпрянської церкви. Отже, хрестовидна церква має давнє загальнонаціональне коріння. Дерев'яний хрестовидний тип на Гуцульщині не є локальним явищем і прийшов сюди у XVIII ст. з передгір'їв. Його появі сприяла наявність безсистемної форми поселень на Гуцульщині [15, с. 38–53] та вимоги до церкви тих часів виконувати роль оборонної споруди, де могло сховатись населення села [7, с. 3].

Список використаних джерел

1. Галичанинъ. – 11(24) вересня 1912 року.
2. Гоберман Д.Н. По Гуцульщине / Д.Н. Гоберман. – Ленинград, 1979. – С. 59–138.
3. Драган М. Українські дерев'яні церкви / М. Драган. – Львів, 1937. –

Частина I. – 128 с.

4. Клапчук В.М. Делятинщина: історико-географічне дослідження / В.М. Клапчук, М.М. Клапчук. – Делятин : «Фоліант», 2007. – 584 с.
5. Логвин Г. Украинские Карпаты / Г. Логвин. – Москва, 1973. – 189 с.
6. Максим'юк М. У віках збудована, з попелу відроджена / М. Максим'юк. – Івано-Франківськ : Нова Зоря, 2002. – 48 с.
7. Мацюк О. Пам'ятки оборонного будівництва Трускавця / О. Мацюк // Дрогобицький краєзнавчий збірник. – Дрогобич, 1995. – Вип. 1. – С. 3.
8. Могитич І. Громадські споруди / [Гошко Ю.Г., Кіщук Т.П., Могитич І.Р., Федака П.М.] // Народна архітектура українських Карпат XV–XX ст. – К., 1987. – С. 207–216.
9. Могытыч И.Р. Крещатые церкви Гуцульщины / И.Р. Могытыч / Архитектурное наследие. – 1979. – № 27. – С. 97–107.
10. Пам'ятки містобудування і архітектури Української РСР : В 4-х томах. – К.: Будівельник, 1984. – Т. 2. – С. 195–197, 220–223, 231–242.
11. Пам'ятки містобудування і архітектури Української РСР : В 4-х томах. – К.: Будівельник, 1986. – Т. 4. – С. 345, 363–365.
12. Петренко С. Духовна спадщина Рахівщини / С. Петренко. – Рахів, 2005. – 16 с.
13. Постанова Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2001 р. № 1761 «Про занесення пам'яток історії, монументального мистецтва та археології національного значення до Державного реєстру нерухомих пам'яток України». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1761-2001-%D0%BF>.
14. Процак Р. Церкви Прикарпатського краю / Р. Процак. – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2006. – 180 с.
15. Сілецький Р. Сільські поселення та садиби в Українських Карпатах XIX – початку XX ст. / Р. Сілецький. – К., 1994. – С. 38–53.
16. Січинський В. Історія українського мистецтва / В. Січинський. – Нью-

- Йорк, 1956. – Т. 1. Архітектура. – С. 105.
- 17.Слободян В. Церкви українців Румунії / В. Слободян. – Львів, 1994. – С. 34–35.
- 18.Тарас Я. Хрещаті дерев'яні церкви на Гуцульщині / Я. Тарас / Історія Гуцульщини. – Львів : Логос, 1999. – Т. IV. – С. 472–509.
- 19.Шематизмъ всего клира греко-католицкой Епархіи Станиславовской на рокъ Божій 1889. – С. 169–172.
- 20.Шематизмъ всего клира греко-католицкой Епархіи Станиславовской на рокъ Божій 1912. – С. 149157.
- 21.Шематизмъ всего клира греко-католицької епархії Станиславівської на рік Божий 1932. – С. 101–105.
- 22.Щурат В. В Ямнім / В. Щурат / На тримбіті. – Львів, 1904. – С. 15.
- 23.Kurjer Stanislawowski. – 17 listopada 1909 r.
- 24.Kurjer Stanislawowski. – 4 czerwca 1911 r.
- 25.Loziński W. Prawem i lewem / W. Loziński. – Kraków, 1960. – Wyd. VI. – Tom II. – S. 92.
- 26.Moklowsky K. i T. Sprawozdanie z wycieczki odbytej kosztem Komisji w r. 1904 w celu badania sztuki ludowej / K. i T. Moklowsky // Sprawozdania Komisji do badania historii sztuki w Polsce. – 1912. – Tom VIII. – S. 199–228.
- 27.Schematismus universi cleri Archidioeceseos ritu graeco-catholici Leopoliensis pro anno Domini. – 1839. – Pag. 82.
- 28.Schematismus universi venerabilis cleri Archidioeceseos Metropolitanae graeco-catholicae Leopoliensis pro anno Domini. – 1877. – Pag. 168, 186.
- 29.Schematismus universi cleri Archidioeceseos ritu graeco-catholici Leopoliensis pro anno Domini. – 1887. – P. 134–144.
- 30.Spiss T. Wykaz drewnianych kościołów s cerkwi w Galicyi / T. Spiss. – Lwów, 1912. – S. 46.
- 31.Sprawozdania Komisji do badania historji sztuki w Polsce. – 1912. – T.

VIII. – S. 205.

32. Zródła dziejowe. Lwów, 1902. – Т. XVIII. – Cz. 1. – S. 104.

33. Библиотека Львівського державного музею українського мистецтва (далі – Библиотека ЛДМУМ). – Т. 14. – С. 151–164.

34. Библиотека ЛДМУМ. – Т. 16. – С. 440–446.

35. Домашній архів родини Клапчуків (далі – ДАРК), ф. 4, оп. 4, спр. 8.

36. ДАРК, ф. 4, оп. 4, спр. 9, арк. 36.

37. ДАРК, ф. 5, оп. 2, спр. 2 (Щоденник Л. Триняка з 1933 року).

38. ДАРК, ф. 6, оп. 4, спр. 6.

39. ДАРК, ф. 8, оп. 2, спр. 5.

40. ДАРК, ф. 9, оп. 4, спр. 1.

41. ДАРК, ф. 9, оп. 5, спр. 2.

42. ДАРК, ф. 9, оп. 5, спр. 4 (Фото маляра під церквою в Ямній).

43. ДАРК, ф. 11, оп. 9, спр. 7, арк. 16.

44. Центральний державний історичний архів України у Львові (далі – ЦДІАУЛ). – Фонд 5. – Опис 1. – Справа 59. – Листи 388–398.

45. ЦДІАУЛ, ф. 5, оп. 1, спр. 142, арк. 206–211.

46. ЦДІАУЛ, ф. 5, оп. 1, спр. 171, арк. 1546–1550.

47. ЦДІАУЛ, ф. 5, оп. 1, спр. 197, арк. 2028–2035.

48. ЦДІАУЛ, ф. 19, оп. 6, спр. 64, арк. 36.

49. ЦДІАУЛ, ф. 19, оп. 6, спр. 81, арк. 22.

50. ЦДІАУЛ, ф. 20, оп. 6, спр. 133, арк. 43–45.

51. ЦДІАУЛ, ф. 159, оп. 9, спр. 2231, арк. 4.

52. ЦДІАУЛ, ф. 159, оп. 9, спр. 2275, арк. 6.

53. ЦДІАУЛ, ф. 159, оп. 9, спр. 2285, арк. 7.

54. ЦДІАУЛ, ф. 159, оп. 9, спр. 2296, арк. 11.

55. ЦДІАУЛ, ф. 159, оп. 9, спр. 2350, арк. 8.

56. ЦДІАУЛ, ф. 186, оп. 1, спр. 5737, арк. 2.

57. ЦДІАУЛ, ф. 186, оп. 1, спр. 5804, арк. 132.

58.ЦДІАУЛ, ф. 186, оп. 1, спр. 5833, арк. 155.

59.ЦДІАУЛ, ф. 186, оп. 1, спр. 5923, арк. 184.

60.ЦДІАУЛ, ф. 186, оп. 1, спр. 5991, арк. 20.

61.ЦДІАУЛ, ф. 186, оп. 2, спр. 137, арк. 107.

62.ЦДІАУЛ, ф. 186, оп. 11, спр. 137, арк. 19.

Володымыр Клапчук

ЦЕРКВИ НА ГУЦУЛЬЩИНЕ

Строительство церковных сооружений на Гуцульщине широко развивалось в XVIII–XX веках. Большинство из них сохранились до сегодняшнего дня; часть перестраивалась; на месте разрушенных в конце XIX – начале XX веков строились новые храмы. Церкви Гуцульщины отличались прекрасной архитектурой и интерьером. В статье приводится список церквей Гуцульщины, время их строительства и посвящения.

Ключевые слова: Гуцульщина, церковь, интерьер, архитектура.

Volodymyr Klapchuk

CHURCHES OF GUZULSHYNA

The building process of churches in Guzulshyna was widely-spread especially in XVIII – XX centuries. Most of them are reserved nowadays, a part of them were restored. The new temples have been built at the territory of ruined churches in XIX- at the beginning of XX centuries. The churches of Guzulshyna are differed by special architecture and original interior. The list of churches in Guzulshyna, data of its builing and blessing processes are available in the article.

Keywords: Guzulshyna, church, an interior, an architecture.

Клапчук Володимир Михайлович, доктор історичних наук, завідувач кафедри готельно-ресторанної та курортної справи Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Тел. моб. 80509669229

e-mail: volodymyr_klapchuk@ukr.net